

ระดับชาติ

ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

ห้องประชุมย่อยที่ ๕ ห้อง ๔๐๗

อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

National Conference Group 05 : Buddhist Studies and Philosophy

(Room 407)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

๑. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย
The Merit Transference in Buddhist Scriptures Influencing
on Thai Society

ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาคติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในสังคมไทย และ ๓) เพื่อศึกษาการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

ผลการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า การทำบุญอุทิศหมายถึง การส่งผลบุญที่เข้าไปให้แก่ญาติทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้ว อันเป็นหน้าที่ของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี ถือว่ามีความสำคัญและควรกระทำเพราะมีผลดีต่อญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว หากเขาไปเกิดอยู่ในภูมิที่สามารถรับผลแห่งบุญที่เรากระทำแล้วได้ บุญที่อุทิศให้ก็จะไปส่งผลส่งเสริมให้พ้นจากความทุกข์ยากหิวกระหาย ผู้กระทำก็ได้บุญที่ทำนั้นแน่นอน เป็นคติความเชื่อของคนไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพิธีกรรมทางศาสนา พราหมณ์และพระพุทธศาสนาผสมผสานกันกับความเชื่อดั้งเดิม คือ คนไทยมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องบุญ บาป เรื่องนรก สวรรค์ และความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศไปให้แก่ผู้ตาย เมื่อมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายจากโลกนี้ไปแล้ว นิยมที่จะทำบุญอุทิศส่วนบุญนั้นไปให้แก่กันและกัน ความเชื่อดังกล่าวได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนกลายมาเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลด้านสังคม เมื่อยามมีชีวิตก็มีความรักใคร่เอ็นดูกันตายไปแล้วก็ทำบุญส่งไปให้ ด้านวิถีชีวิตของคนไทย ทุกครั้งเมื่อมีการทำบุญอะไรก็ตามมักจะอุทิศส่วนบุญนั้นไปให้แก่ผู้ล่วงลับเสมอ แม้ประเพณีที่สำคัญ ๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น คนไทยมักทำบุญแล้วอุทิศผลบุญนั้นไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการสร้างความผูกพันทางด้านจิตใจระหว่างคนตายและคนที่ยังมีชีวิตอยู่

คำสำคัญ: การทำบุญอุทิศ, คัมภีร์พระพุทธศาสนา, อิทธิพล, สังคมไทย

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Abstract

The study emphasizes on following three objectives: 1) merit transference in Buddhist scriptures, 2) belief of merit transference in Thai society and 3) merit transference in Buddhist scriptures influencing on Thai society.

As the results of study, in the Buddhist scriptures state about merit transference as transferring merits to the departed relatives. Importantly, living doer should perform merit transference because merit transference are beneficial both for living doer showing gratitude to someone departed and the departed relatives. That is, the departed who is reborn in an unfortunate spirit form could be released from their suffering condition through the transferring of merits to them by friends and relative who do some meritorious deeds. Additionally, the doer of merit transference will feel gladness in his heart because aware of good deed.

Believe in merit transference of Thai society is influenced from Shamanism and Buddhism along with traditional belief about transferring merits to the departed one. After passing on someone who may be relatives or known persons, the living favors transferring merit to departed one. Such believe was inherited since ancient times. Recently, believe in merit transference according to Buddhist scriptures becomes central feature influencing on Thai society, way of life, and tradition. Therefore, whenever merit is performed, the living always transfers that merit to the departed. Moreover, this has value of mind and create relation between living and departed ones as well.

Keywords: Merit transference, Buddhist scriptures, influence, Thai society

๑. บทนำ

ความเชื่อเรื่องบุญบาปและเรื่องของความดี ความชั่วที่ทำให้วิญญาณของผู้ตายเดินทางไปสู่ปรโลกที่ดี เรื่องการประกอบพิธีบูชาข้าวบิณฑหรือก้อนข้าวสังเวยวิญญาณของผู้ตาย เพื่อให้วิญญาณมีกำลังพอที่จะเดินทางไปถึงปรโลกได้^๑ ของคนอินเดียโบราณ มีความสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการบูชา ๒ อย่างในทางพระพุทธศาสนา คือ อามิสบูชาและ

^๑ สุเมธ เมธาวิทยากุล, สังกัปปพิธีกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๕๐.

ปฏิบัติบูชา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า “บัณฑิตอยู่ในที่ใดครั้งเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้น พึงอุทิศทักษิณา คือ การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ให้แก่เหล่าทวยเทพผู้สิงสถิตอยู่ในที่นั้น ทวยเทพอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ อันเขานับถือแล้วย่อมนับถือตอบ จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้น เป็นการตอบแทน ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก ดังนั้นผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์แล้ว ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่ดีเจริญทุกเมื่อ”^๒

จะเห็นว่าการอุทิศบุญด้วยการบูชาไม่ได้เจาะจงเฉพาะบรรพบุรุษของตนที่ล่วงไปแล้วเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการอุทิศบุญส่งไปให้แก่เหล่าทวยเทพที่คอยดูแลปกป้องชีวิตของตนด้วยตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย นำไปสู่การสร้างกฎกติกาทางสังคม จนกลายมาเป็นวัฒนธรรม จารีตประเพณีโดยมีอิทธิพลต่อแนวคิดความเชื่อ การเมือง การปกครอง รวมทั้งการสร้างสรรคั้วรณกรรมในสังคมไทย ซึ่งคนไทยมีความเชื่อเรื่องบุญ เชื่อกฎแห่งกรรมอยู่แล้ว จึงทำให้ทุกครั้งที่มีการทำบุญ เช่น การให้ทาน ให้เงินทอง หรือทำบุญสร้างโบสถ์ ศาล วัตถุอารามต่างๆ การรักษาศีล หรือการทำสมาธิภาวนา คนไทยมักจะนิยมกรวดน้ำอุทิศกุศลผลบุญที่ได้ทำแล้วไปให้แก่ผู้มีพระคุณทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว และเจ้ากรรมนายเวร และสุดท้ายคือสัตว์โลกทั้งหลายขอให้มารับบุญที่อุทิศให้ ได้รับรู้ถึงความตั้งใจของผู้อุทิศ ในการปรารถนาที่จะทำให้ท่านมีความสุขให้แล้วก็จะมอบนาบุญที่อุทิศไปให้และให้มีความสุขในภพภูมิที่เกิด ตรงตามหลักทางพระพุทธศาสนา คือ การทำพิธีกรรม ๕^๓ อย่าง คือญาติพลี อดิถิปถี ปุพพเปตพลี ราชพลี เทวดาพลี

จะอย่างไรก็ตามแม้จะมีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการทำบุญอุทิศผลบุญให้แก่ผู้วายชนม์ ก็ยังก่อให้เกิดความสงสัยแก่บางคนว่าผลบุญที่ได้ทำไปแล้วนั้นจะถึงผู้ตายเสมอไปหรือไม่ อย่างไร หมูเปรตญาติมิตรนั้นมีความเป็นอยู่อย่างไร จึงเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงให้คำตอบนั้น ดังเช่นเรื่องเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารเป็นต้น แต่ถึงพระองค์จะทรงแสดงไว้ในคัมภีร์ทางศาสนามากมาย ถึงกระนั้นคนในปัจจุบันก็ยังเกิดความสงสัยอยู่ดี เพื่อต้องการคำตอบที่ชัดเจนในเรื่องนี้ตลอดจนความเชื่อที่มีต่อการอุทิศบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนถึงประเทศไทย ได้มีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างไร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากจะศึกษาเรื่องการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไรดังกล่าว

^๒ วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๘๖/๑๐๒.

^๓ อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๓.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาคติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในสังคมไทย
๓. เพื่อศึกษาการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙
๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี ตำราวิชาการ บทความวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ สื่อออนไลน์ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้
๓. วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามวัตถุประสงค์
๔. เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ
๕. เสนอผลการวิจัยโดยการบรรยายวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

๔. สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่องการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) การทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) คติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในสังคมไทย และ ๓) การทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยซึ่งมีผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. การทำบุญอุทิศในพระคัมภีร์พุทธศาสนา คำว่าการทำบุญอุทิศ มาจาก ๒ คำ คือ คำว่า อุทิศและคำว่า บุญ คำว่า อุทิศ หมายถึง ให้, ยกให้^๔ เฉพาะ, เจาะจง, เฉพาะตัว, คำว่าอุทิศ ปกติใช้หมายถึงการแผ่ส่วนบุญที่ทำไปแล้วให้แก่ผู้ตายตามประเพณี เรียกว่า อุทิศส่วนกุศล คือ เมื่อทำบุญไปแล้วก็กรวดน้ำเพื่ออุทิศผลแห่งบุญที่ทำนั้นไปให้แก่ผู้ตายไปแล้ว โดยเฉพาะ หรืออุทิศให้โดยเฉพาะเจาะจงตัวบุคคล เช่น ใช้ว่า ขออุทิศส่วนกุศลนี้ไปให้แก่บิดามารดาของข้าพเจ้าผู้ล่วงลับไปแล้ว^๕

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๘๔.

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๓๘.

อีกศัพท์หนึ่งคือคำว่า “บุญ” หรือ ปุญญ ในภาษาบาลีแปลว่า ขาวสะอาด^๖ ในภาษาสันสกฤต คือคำว่า ปุณฺย แปลว่า บริสุทธิ์ สวย น่ารัก หอม กุศลกรรม มีรากศัพท์มาจาก ปุณฺ ธาตุ แปลว่าบริสุทธิ์หรือธรรมิก การทำบุญหรือการกุศล^๗ ภาษาอังกฤษ คือคำว่า merit หมายถึง การกระทำในสิ่งที่ดีงาม คือ กุศล หรือ กุศลกรรม^๘ อีกความหมายหนึ่งของ บุญคือเครื่องฟูใจ สิ่งที่สามารถชำระล้างบาป^๙

สรุปว่า การทำบุญอุทิศ หมายถึง การส่งส่วนบุญที่ทำแล้วไปให้ญาติทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้ว ถือว่ามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความผูกพันระหว่างมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้และโลกหน้า ทำให้ระลึกถึงกันและกันเสมอ แม้จะจากกันไปแล้วก็ตามที อันเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อกัน หรืออย่างน้อยผู้กระทำความดีได้ทำบุญด้วยตัวเอง เป็นการยกระดับจิตใจของตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขการทำบุญอุทิศนั้นในทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นวิธีปฏิบัติอย่างหนึ่งซึ่งปรับมาแทนที่พิธีศราทธ (พิธีสำหรับอุทิศก้อนข้าวแก่ญาติผู้ล่วงลับ) ของศาสนาพราหมณ์^{๑๐} เพื่อความเหมาะสมกับความเชื่อดั้งเดิมของคนอินเดียยุคนั้น พิธีของพราหมณ์ทำบุญอุทิศให้เฉพาะญาติมิตรของตนที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น แต่พระพุทธศาสนาอุทิศให้ไม่เจาะจงเฉพาะญาติมิตรแต่ยังเผื่อไปถึงสัตว์อื่นคนอื่นทั้งที่เสียชีวิตและมีชีวิตอยู่ด้วย ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีศัพท์ที่ใช้เหมือนกันเช่นคำว่า บวงสรวง บูชา ทักขิณา สักการะ หรือแม้กระทั่งแผ่เมตตาบางครั้งก็มีจุดประสงค์เหมือนการทำบุญอุทิศเช่นกันการทำบุญอุทิศมีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาดังนี้

ในอติตยสูตร^{๑๑} ว่าด้วยเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพย์โดยการทำพิธีกรรม ๕ อย่างคือ ๑) ญาติพลี ๒) สงเคราะห์ญาติ ๓) อติพลี ๔) ต้อนรับแขก ๕) ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ๖) ราชพลี ถวายเป็นของหลวง หรือบำรุงราชการ เช่น เสียภาษีอากร ๗) เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา

^๖ ปิ่น มุทุกันต์, *ประมวลศัพท์ศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๘๘. กรมวิชาการ, *พจนานุกรมสันสกฤต-ไทย-อังกฤษ*, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๐๗), หน้า ๕๕.

^๗ กรมวิชาการ, *พจนานุกรมสันสกฤต-ไทย-อังกฤษ*, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, ๒๕๐๗), หน้า ๕๕

^๘ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *ความเชื่อแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มณฑลเทพ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๕.

^๙ พุทธศาสนิกชน, *ทำบุญสามแบบ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๓๕๔๓), หน้า ๑๔.

^{๑๐} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๑๑} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๓.

ในติโรกทสุต^{๑๒} ว่าด้วยเรื่องการอุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่เปรตตั้งข้อความว่า “ขอญาติทั้งหลายของเราจงเป็นสุขเถิด ส่วนเปรตผู้เป็นญาติเหล่านั้น พวกกันมาชุมนุมในที่นั้นเมื่อข้าวและน้ำมีอยู่เพียงพอ ย่อมอนุโมทนาโดยเคารพว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด ขอญาติของเราเหล่านั้น จงมีอายุยืนนาน การบูชาเป็นอันพวกญาติได้ทำแล้วแก่เราทั้งหลายและญาติทั้งหลาย ผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล เพราะในเปรตวิสัยนั้น กสิกรรมและโครั้งกรรมไม่มี การค้าขายเช่นนั้นก็ไม่มี การซื้อการขายด้วยเงินตราก็ไม่มี สัตว์ทั้งหลายผู้ทำกาลละจากโลกนี้ไปแล้วในเปรตวิสัยนั้น ย่อมยังอรรถภาพให้เป็นไปด้วยทานที่ทายกให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ น้ำฝนอันตกลงในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉนใด ทานอันญาติหรือมิตรให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ผู้ละไปแล้วทั้งหลาย ฉนนันเหมือนกัน”

ในปิฎกฐิตติกเปตวัตถุ^{๑๓} ว่าด้วยการบูชาปรารถถึงบุรพเปตชน ซึ่งเป็นเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในเรือน หรือเป็นท้าวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษาโลก คือท้าวธรรฐ ๑ วิรุฬหก ๑ วิรูปักษ์ ๑ และท้าวกุเวร ๑ ให้เป็นอารมณแล้วพึงให้ทานแก่ท่านเหล่านั้น ทายกผู้ให้ก็ไม่ไร้ผล

ในชานุสโสณิสุต^{๑๔} แสดงเรื่องการบูชา การเซ่นสรวง การอุทิศทักษิณา ได้รับและไม่ได้รับขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้คือ ๑) ผู้ที่เราอุทิศให้อนุโมทนาหรือไม่ ๒) อยู่ในภพภูมิหรือในที่ ๆ สามารถจะรับรู้การอุทิศส่วนกุศลได้หรือไม่ หากมั่นใจว่าเปตชนเหล่านั้นไม่สามารถรับบุญที่ญาติมิตรอุทิศไปให้ได้ ผู้กระทำบุญก็ย่อมไม่ไร้ผล ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “เหล่าชนผู้อนุเคราะห์ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดประณีต เหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาล อุทิศให้ญาติทั้งหลายว่าขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิดส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้นพวกกันมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น ย่อมอนุโมทนาในอาหารและน้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่าเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ ขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจงมีอายุยืน อนึ่งการบูชาญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้วและทายกก็ไม่ไร้ผล”^{๑๕}

จะเห็นได้ว่าการทำบุญอุทิศมีความสำคัญเป็นสิ่งที่ควรจะทำเพราะเป็นสิ่งเดียวที่มีผลต่อญาติผู้ล่วงลับไปและบุคคลอื่นนอกเหนือจากญาติ หากเขาไปเกิดอยู่ในภูมิที่เหมาะสม คือสามารถรับผลแห่งบุญที่เรากระทำแล้วได้บุญที่อุทิศให้ก็จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้พ้นจากความทุกข์ยาก ผู้กระทำก็ถือว่าเป็นการปลูกความรักไมตรีจิตต่อพวกเขาด้วยการแผ่ความปรารถนาดีส่งผลบุญไปให้

^{๑๒} ขุ.เปต.อ. (ไทย) ๔๙/๔๓-๔๘.

^{๑๓} ขุ.เปต.อ. (ไทย) ๔๙/๓๑-๓๒.

^{๑๔} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๕-๓๒๙.

^{๑๕} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๓-๘/๑๕-๑๖.

๒. คติความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในสังคมไทย ความเชื่อ หมายถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อๆ กันมาและมีผลต่อ พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น^{๑๕} ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในแต่ละท้องถิ่นจึงมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพของวัฒนธรรมที่รับมาจากบรรพบุรุษในอดีต คนไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พึ่งพาธรรมชาติ มีความเชื่อและพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูและพระพุทธศาสนา โดยปฏิบัติตามพิธีกรรมของทั้งสองศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณี ถือเป็นปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนตายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ดังนี้คือ

๑) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ อำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถดลบันดาลสิ่งที่ดี หรือสิ่งที่ร้ายให้เกิดกับชีวิตตน คนใกล้ชิด ตลอดจนสังคมหมู่ใหญ่ได้ ซึ่งคติความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน

๒) ความเชื่อเรื่องกรรมบุญ-บาป นรก-สวรรค์ ความเชื่อในเรื่องกรรม ผลหรือวิบากของกรรม เชื่อในทุกคติคือนรก และ สวรรค์คือสวรรค์ ถ้าทำบุญหรือทำดีจะได้รับผลกรรมดี สิ้นชีวิตแล้วจะได้อัปไปเกิดบนสวรรค์ หรือเทวโลก ถ้าทำบาปหรือทำชั่วจะได้รับผลกรรมชั่ว จะตกลงสู่อบายภูมิ คือนรก ด้วยคตินี้จึงส่งผลให้เกิดความเชื่อและศรัทธาในการทำกรรมดี คือ การทำบุญทำทาน รักษาศีล เจริญภavana

๓) ความเชื่อการทำบุญอุทิศในสังคมไทย คนไทยมีความเชื่อในเรื่องการสร้างบุญกุศล ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ยังเชื่ออีกว่าบุญที่ทำแล้วสามารถอุทิศไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้ การอุทิศส่วนบุญจึงเป็นพิธีกรรมที่เก่าแก่ ได้รับการถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างยิ่ง ดังที่สมชัย ใจดีและยรรยง ศรีวิริยากรณ์ กล่าวถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายนั้นมี ๓ อย่าง คือ ทำบุญ ๗ วันเรียกว่า สัตตมวาร ทำบุญ ๕๐ วันเรียกว่า ปิณฺญาสมวาร ทำบุญ ๑๐๐ วันเรียกว่า สตมวาร การทำบุญทั้ง ๓ อย่างนี้เรียกว่าการทำกุศลทักษิณานุสรณ์หรือทักษิณานุปทาน คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายนั่นเอง^{๑๖} สาร สาระทัศนันทน์ กล่าวถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายว่านิยมทำในเดือนสี่ จัดเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ ในประเพณีฮีตสิบสอง ชั่วเดือน ๙ ก็จะมีบุญข้าวประดับดิน และเดือนสิบ ก็จะมีบุญข้าว

^{๑๕} ประชิต สกุนะพัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา ,๒๕๔๖), หน้า ๔๒.

^{๑๖} สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยากรณ์, ประเพณีและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทย วัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๓), หน้า ๔๓.

สลาก ทั้งสองเดือนนี้ ถือว่าเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายได้เช่นกัน แต่พิธีการจะแตกต่างกันตรงที่ลักษณะการจัดขั้นตอนของการทำบุญนั่นเอง^{๑๗}

จะเห็นได้ว่าการทำบุญอุทิศนั้น เป็นพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาที่มีคุณค่า สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตัวผู้กระทำเองและผู้อื่น บุคคลผู้เป็นเป้าหมายก็ไม่ได้มีเพียงแต่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือสัตว์ผู้ตอยาก หิวโหย ในเปรตวิสัย แม้คนมีชีวิตอยู่ ก็สามารถอุทิศให้ได้ และการอุทิศส่วนบุญไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวเพียงการให้ทานอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงความดีด้านต่างๆ เช่นการรักษาศีลและเจริญภาวนาด้วย^{๑๘} การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วมีคุณค่าทางด้านจิตใจ เพราะทำให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่กับผู้ล่วงลับไปแล้วยังมีความผูกพันระลึกถึงกันอยู่ เป็นการแสดงออกถึงความมีคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องความกตัญญู กตเวทีในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทย ที่เชื่อกันว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะรอรับส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง จึงได้มีการทำบุญโดยการจัดอาหารคาวหวานไปทำบุญที่วัด หรือทำบุญในโอกาสต่างๆ มักมีการอุทิศส่วนบุญไปให้ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่น้องลูกหลาน ที่ล่วงลับไป เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้วายชนม์

๓. การทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย การทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยด้านต่างๆ ดังนี้

๑) อิทธิพลด้านสังคม ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศได้รับการสืบทอดมายาวนาน ได้สร้างความรักความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เครือญาติและเพื่อนร่วมสังคม สร้างความรู้สึกเป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องต่อกันและกัน เมื่อมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายจากกันแล้ว มักมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ช่วยเหลือกันและกัน แบ่งปันซึ่งกันและกัน เมื่อยามมีชีวิตทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันทางสังคมระลึกถึงกันเสมอ แมื่อยามที่ต้องพลัดพรากจากกันไปแล้วก็ยังประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่ออุทิศบุญส่งไปให้

๒) อิทธิพลด้านวิถีชีวิต ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศ มีความเกี่ยวเนื่องกับการประกอบพิธีกรรมจนเป็นประเพณี ของชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิต ที่ผู้เฒ่าผู้แก่และพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางการประกอบพิธีกรรมให้ความสำคัญต่อการถ่ายทอดวิถีปฏิบัติตามประเพณีมาอย่างยาวนาน บ่งบอกถึงศรัทธาความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และเป็นวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงความกตัญญูกตเวทีโดยมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา โดยชาวบ้านเมื่อทำบุญอะไรก็ตามที่มักมีการอุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ผู้วายชนม์ไปแล้วเสมอเช่นทำบุญวันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ หรือการบวชอุทิศบุญ เป็นต้น ทุกครั้งที่ทำบุญใดๆ ก็ตามล้วนมีการอุทิศผลบุญที่เกิดจากการให้ทาน

^{๑๗} สาร สาระทศนันทน์, **ฮีตสิบสองคองสิบสี่**, (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม : วิทยาลัยครูเลย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๔.

^{๑๘} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, หน้า ๑.

รักษาศิลและเจริญภาวณาแล้วส่งส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายไป หรือ ญาติที่ตายไปเสมอ การกระทำ
อย่างนี้จึงเป็นอิทธิพลของความเชื่อต่อวิถีชีวิตคนไทยที่ปฏิบัติกันเป็นประจำเสมอมา

๓) อิทธิพลด้านประเพณี ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น
ก่อให้เกิดประเพณี คือ สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบๆ กันมาจนกลายเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม
หรือจารีตประเพณี”^{๑๙} และพิธีกรรมต่างๆ ในยุคต่อมา โดยอาจเรียกชื่อการทำบุญอุทิศนั้นอาจ
แตกต่างกันออกไปในภาคต่างๆ เช่น ในภาคอีสาน วันสารท เรียกว่า ทำบุญข้าวสาก และแซน
โพนตา ภาคใต้ เรียกว่าจัดหรีบ(ยกหรีบ) ซึ่งเปรต หรือส่งตายาย ภาคเหนือเรียกว่า ตานก๋วย
สลาก ภาคกลางเรียกว่า สารทเดือนสิบ อย่างนี้เป็นต้น พิธีการดังกล่าวมีวิธีปฏิบัติ คือ การ
ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย รวมไปถึงประเพณีต่าง ๆ เช่นวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา
หรือพิธีการทำบุญต่างๆ เรามักจะอุทิศส่วนบุญให้กับผู้ล่วงลับไปแล้วเสมอ นับว่าเป็นวัฒนธรรม
ของชาติที่น่ายกย่อง สรรเสริญ และนำเสนออย่างยิ่ง^{๒๐}

จะเห็นได้ว่าการทำบุญอุทิศในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา
จากความความเชื่อดั้งเดิมของคนอินเดียโบราณที่มีการบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษและเชื่อ
ว่าการทำบุญส่งให้แก่ดวงวิญญาณเหล่านั้นจะได้มีพลังไปเกิดในภพภูมิที่ดี พระพุทธศาสนา
เกิดมาในท่ามกลางความเชื่อของคนอินเดียเห็นว่า เรื่องนี้มีประโยชน์เพราะเป็นการผูกพัน
ทางจิตใจให้ระลึกถึงกันระหว่างคนตายและคนยังมีชีวิตอยู่ เป็นการได้ทำความดีและส่งผลไป
ให้แก่ผู้ตาย จึงมีการปรับประยุกต์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่
ประเทศไทยความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพราหมณ์เมื่อ
มีการทำบุญทุกประเภทคนไทยมักจะนิยมอุทิศบุญไปให้แก่ญาติมิตร พี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว
จนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่มีการยึดถือปฏิบัติประจำชุมชนและภูมิภาคจนถึง
ประจำชาติไทยเป็นการแสดงถึงกตัญญูต่อกันระหว่างคนเป็นกับคนตาย มีความเกี่ยวเนื่อง
ผูกพัน มีคุณค่าทางด้านจิตใจส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น

๕. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย บทความนี้เป็นเพียงการวิจัยด้านเอกสารเท่านั้นยัง
ขาดการศึกษาวิจัยเชิงทดลองในภาคสนามที่จะมุ่งเน้นการปฏิบัติที่เป็นการพิสูจน์อย่างเป็น
รูปธรรมเพื่อที่จะได้แสดงว่าความเชื่อเรื่องบาป บุญ นรกสวรรค์ และการทำบุญอุทิศใน
สังคมไทยในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ผู้ศึกษาเห็นว่าการวิจัยเชิง

^{๑๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๖๖๓

^{๒๐} หทัยรัตน์ หนูพรหม,การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ เรื่องประเพณีทำบุญเดือนสิบ สำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดเขาน้อยจังหวัดนครศรีธรรมราช, วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐

ทดลองในภาคสนามเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อที่จะสรุปได้ว่า การอุทิศบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นมีความเปลี่ยนแปลงและได้รับการปฏิบัติจริงจังแค่ไหน ความเชื่อดังกล่าวส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างไร

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ศึกษาทัศนคติของเยาวชนไทยต่อการทำบุญและการอุทิศผลบุญ
๒. ศึกษาเรื่องความเชื่อโลกหน้าในทัศนะพระพุทธศาสนาของเยาวชนไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

ธีรานันท์. การตายและพิธีการทำบุญศพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, (ม.ป.ป.).
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วง๑/ยุค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.
เสถียรโกเศศ. ประเพณีเนื่องในการตาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๙

(๒) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ชั้นเตียน นามเกต. “การศึกษาคติความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า(ข้าวประดับดิน)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู (แสนแป้). “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ). “ศึกษาวิเคราะห์ปุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานในล้านนา :กรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔